

Agencija za telekomunikacije

Crna Gora uključila se u moderne trendove regulacije telekomunikacionih aktivnosti krajem 2000-te godine usvajanjem Zakona kojim se uvodi novi regulatorni okvir za telekomunikacioni sektor.

Zakonom o telekomunikacijama, koji je objavljen u Službenom listu Republike Crne Gore broj 59/00 uređuje se obavljanje djelatnosti telekomunikacija, osnivanje Agencije za telekomunikacije, propisuju se uslovi izgradnje, održavanja, bezbjednosti, korišćenja i nadzora telekomunikacionih mreža, objekata i opreme, uređuju odnosi među pružaocima i korisnicima telekomunikacionih servisa, propisuje pružanje univerzalnih servisa, izdavanje licenci, upravljanje, korišćenje i kontrola radio-frekvencijskog spektra i uređuju druga pitanja u vezi sa telekomunikacijama.

Agencija za telekomunikacije, kao regulator telekomunikacionog sektora u Crnoj Gori, osnovana je Odlukom Vlade Republike Crne Gore 08. marta 2001. godine.

Agencija je nezavisno regulatorno tijelo, funkcionalno nezavisno od svih subjekata koji eksploatišu telekomunikacione mreže, obezbjeđuju opremu ili pružaju servise. U sprovođenju svoje djelatnosti, kao nezavisni regulator, Agencija je zadužena da posluje na otvoren, pouzdan, transparentan i nediskriminatoran način.

Agencija za telekomunikacije se organizuje kroz rad tri sektora i to:

- Sektor za pravno-administrativna pitanja,
- Sektor za ekonomska pitanja i
- Tehnički sektor

Agencija ima 26 zaposlenih, od čega 23 sa visokom stručnom spremom (2 magistra) i 3 sa srednjom stručnom spremom.

Struktura zaposlenih visoke stručne spreme je sljedeća:

– diplomirani inženjer elektrotehnike	11
– diplomirani pravnik	4
– diplomirani ekonomista	7
– diplomirani profesor engleskog jezika	1

REPUBLIKA CRNA GORA
AGENCIJA ZA TELEKOMUNIKACIJE

Aktivnosti Agencije

snovne aktivnosti Agencije za telekomunikacije mogu se prikazati kroz sljedeće segmente:

- Donošenje neophodne pravne regulative;
- Procedure i aktivnosti na izdavanju licenci;
- Pitanja interkonekcije;
- Tarifna politika;
- Univerzalni servis;
- Zaštita interesa korisnika i rješavanje sporova između operatora;
- Inspekcijski nadzor i tehnički pregledi;
- Transparentnost rada;
- Internet prezentacija;
- Stručno usavršavanje.

Donošenje neophodne pravne regulative

Zakon o telekomunikacijama Republike Crne Gore baziran je na principima i direktivama Evropske Unije (EU), preporukama Međunarodne Unije za telekomunikacije (ITU) i konvencijama Svjetske trgovinske organizacije (WTO). Shodno tome, Agencija za telekomunikacije vrši implementaciju Zakona o telekomunikacijama izradom i primjenom odgovarajućih pravilnika koji detaljno regulišu pojedine oblasti, prateći osim navedenog i najbolju regulatornu praksu, u državama članicama Evropske unije (EU), državama kandidatima za prijem u Evropsku uniju i državama iz okruženja, u mjeri u kojoj je to moguće.

Agencija za telekomunikacije je uradila sljedeće pravilnike:

- Pravilnik o opštim uslovima ugovora o interkonekciji (objavljen u "Službenom listu RCG", broj 36/01);
- Pravilnik o načinu izdavanja i registru opštih i posebnih licenci (objavljen u "Službenom listu RCG", broj 8/02);
- Pravilnik o uslovima pružanja servisa javnih telefonskih govornica (objavljen u "Službenom listu RCG", broj 14/03);

- Pravilnik o amaterskim radiokomunikacijama (objavljen u "Službenom listu RCG", broj 30/2003).

Imajući u vidu iskustva u primjeni u proteklom periodu na predlog Agencije očekuje se usvajanje izmjena u sljedećim propisima:

- Pravilnik o utvrđivanju visine naknada za registraciju i naknada za licence telekomunikacionih operatora i pružalaca telekomunikacionih servisa;
- Pravilnik o opštim uslovima ugovora o interkonekciji.

U pripreмноj fazi je rad na Pravilniku o kvalitetu servisa dok se u završnoj fazi izrade nalaze sljedeći pravilnici:

- Nacrt Pravilnika o univerzalnom servisu;
- Nacrt Pravilnika o zaštiti korisnika javnih telekomunikacionih servisa;
- Nacrt Pravilnika o tarifama telekomunikacionih operatora i pružalaca telekomunikacionih servisa;
- Nacrt Pravilnika o obrascima dozvola za radio stanice;
- Nacrt Pravilnika o uslovima za korišćenje i prodaju radio i telekomunikacione i terminalne opreme.

Procedure i aktivnosti na izdavanju licenci

Agencija za telekomunikacije u 2002. godini je donijela Pravilnik o načinu izdavanja i registru opštih i posebnih licenci ("Službeni list RCG", br 8/02), na osnovu koga su definisane procedure prijema i obrade zahtjeva za izdavanje licenci, tenderske procedure, uslovi izmjena i oduzimanja licenci, vođenje registra licenci i druga pitanja.

Na osnovu Pravilnika, Zakona i podnijetih zahtjeva zainteresovanih preduzeća izdavane su posebne i opšte licence i data rješenja o upisu u registar telekomunikacionih djelatnosti za koje se ne izdaje licenca.

Prilikom izdavanja licenci, poštovani su principi transparentnosti, učešća korisnika licenci u kreiranju pojedinih uslova licenci u okvirima koji omogućavaju poštovanje Zakona o telekomunikacijama i donijetih propisa.

Posebne licence izdaju se za :

- telekomunikacione mreže i telekomunikacione servise,
- korišćenje radio-frekvencija,
- korišćenje radio-difuznih frekvencija.

Na osnovu izdatih licenci djelatnost obavljaju sljedeći telekomunikacioni operatori i pružaoci telekomunikacionih servisa:

1. Preduzeće Telekom Crne Gore A.D.

posebna licenca za građenje, posjedovanje, eksploatisanje i održavanje javne fiksne telekomunikacione mreže u cilju pružanja javnih fiksni telekomunikacionih servisa, na period od 25 godina;

2. Preduzeće ProMonte GSM

posebna licenca za građenje, posjedovanje i eksploatisanje mobilne javne telekomunikacione mreže, na period od 15 godina;

3. Preduzeće Monet d.o.o.

posebna licenca za građenje, posjedovanje i eksploatisanje mobilne javne telekomunikacione mreže, na period od 15 godina;

4. Preduzeće Pošta Crne Gore d.o.o.

posebna licenca za pružanje servisa javnih telefonskih govornica, na period od dvije godine;

5. Preduzeće Montenegro Card d.o.o.

posebna licenca za pružanje servisa javnih telefonskih govornica, na period od dvije godine.

6. Preduzeće Bell Pagete Bell Message d.o.o.

posebna licenca za javnu telekomunikacionu mrežu za jednosmjerno pozivanje osoba i pružanje javnih telekomunikacionih servisa, na period od deset godina.

Uručivanje licence Telekomu Crne Gore

Uručivanje licence ProMonte GSM-u

Predstavnici Monet-a

Agencija je do sada izdala licence za korišćenje radio-frekvencija sljedećim telekomunikacionim operatorima:

1. Preduzeću Luka Kotor d.d.

posebna licenca za funkcionalnu radio mrežu i korišćenje radio frekvencija u cilju prenosa, predaje i prijema poruka za potrebe svoje djelatnosti, na period od deset godina;

2. Preduzeću Plov put, Savezna javna ustanova za uređivanje i održavanje pomorskih plovnih puteva

posebna licenca za funkcionalnu radio mrežu i korišćenje radio frekvencija u cilju obavljanja radio službe za zaštitu ljudskih života i bezbjednosti plovidbe na moru, na period od deset godina.

3. Republičkom Seizmološkom zavodu

posebna licenca za funkcionalnu radio mrežu i korišćenje radio frekvencija u cilju prenosa seizmičkih telemetrijskih podataka za potrebe svoje djelatnosti, na period od deset godina.

4. Preduzeću Alo Taxi o.d.

posebna licenca za radio mrežu i korišćenje radio frekvencija za potrebe vršenja taksi djelatnosti, na period od deset godina.

5. Preduzeću Alivodić Baston d.o.o

posebna licenca za radio mrežu i korišćenje radio frekvencija za potrebe vršenja taksi djelatnosti, na period od deset godina.

6. Preduzeću BellPagete Bell Message d.o.o.

posebna licenca za radio mrežu i korišćenje radio frekvencija za potrebe vršenja taksi djelatnosti, na period od deset godina.

Agencija za telekomunikacije je do sada izdala ukupno 42 posebne licence za korišćenje radio-difuznih frekvencija radio i televizijskim stanicama, pri čemu je dodijeljeno 79 radijskih kanala i 112 televizijska kanala, od kojih su 23 kablovska.

Opšte licence izdaju se pravnom ili fizičkom licu za obavljanje telekomunikacionih aktivnosti za koje se ne traži posebna licenca, odnosno, gdje korisnik licence ne koristi radio-frekventni spektar, ne uživa posebna prava, niti mu se nameću posebne obaveze.

Agencija za telekomunikacije je do sada izdala licence sljedećim pružaocima servisa i preduzećima za građenje telekomunikacionih mreža:

1. Preduzeću Internet Crna Gora d.o.o.

opšta licenca za pružanje servisa mreža sa dodatom vrijednošću, na period od pet godina.

2. Preduzeću PTT Inženjering d.o.o.

opšta licenca za građenje, održavanje i unapređenje javne fiksne telekomunikacione mreže, na period od pet godina.

Uručivanje licenci radiodifuznim operatorima

3. Preduzeću Transintercom d.o.o.

opšta licenca za pružanje servisa mreža sa dodatom vrijednošću, na period od pet godina.

4. Preduzeću Informatika Montenegro d.o.o.

opšta licenca za pružanje servisa mreža sa dodatom vrijednošću, na period od pet godina.

Telekomunikacione aktivnosti za koje nije potrebna licenca određuje Agencija na osnovu člana 17 Zakona o telekomunikacijama. Takvim telekomunikacionim aktivnostima pripada i pružanje usluga putem govornih automata (audio servis).

Preduzeća koja su registrovana kod Agencije za telekomunikacije za pružanje usluga putem govornih automata su slijedeća:

1. Bell Pagette Bell Message
2. Phone Collect Partners d.o.o
3. Atel d.o.o.
4. Queen.Astro d.o.o.
5. Utel Com d.o.o.
6. Zire d.o.o.
7. Montenegrotrade d.o.o.
8. Baronica SRK
9. Gras d.o.o.
10. NLO Company
11. CGD Link d.o.o.
12. Astermont d.o.o.

Pitanja interkonekcije

U skladu sa direktivama Evropske unije (96/19/EC i 97/33/EC) Agencija je izradila Pravilnik o opštim uslovima ugovora o interkonekciji ("Sl. list RCG", br 36/01), kao prioritet broj jedan u sektoru. Cilj ovog pravilnika je implementacija odredbi Zakona o telekomunikacijama radi uspostavljanja otvorenog i konkurentnog tržišta u oblasti telekomunikacija i efikasne interkonekcije svih operatera. Svi telekomunikacioni operateri su dužni da omoguće direktno ili indirektno povezivanje sa objektima i opremom drugih operatera u bilo kojoj tehnički izvodljivoj tački, koja se zahtjeva u mreži, po dostavljanju zahtjeva za takvu interkonekciju.

Telekom Crne Gore A.D. je u skladu sa ovim pravilnikom u obavezi da objavi referentnu interkonekcionu ponudu i da učini dostupnim javnosti određene informacije uključujući:

- ponudene interkonekzione servise,
- cijene za interkonekzione servise,
- geografsku dostupnost servisa i lokacije tačaka interkonekcije,
- tehničke detalje tačaka interkonekcije i
- uslove pod kojima su servisi ponuđeni.

Objavljivanje referentne interkonekzione ponude od stane Telekoma Crne Gore A.D. omogućiće svim subjektima zainteresovanim za obavljanje telekomunikacionih aktivnosti da se upoznaju sa mogućnostima korišćenja javne fiksne telekomunikacione mreže i

uslovima interkonekcije, na transparentan i nediskriminatoran način. U tom cilju Agencija je dostavila Telekomu Crne Gore A.D. model za izradu referentne interkonekzione ponude, koja je u skladu sa najboljom praksom zemalja Evropske unije.

Agencija za telekomunikacije je tokom 2002. godine bila inicijator brojnih sastanaka sa predstavnicima telekomunikacionih operatera sa ciljem analize izvršavanja obaveza iz važećih ugovora o interkonekciji između Telekoma Crne Gore A.D. i ProMonte-a GSM i Telekoma Crne Gore a.d. i Monet-a d.o.o, u cilju ocjene definisanja procedure revizije postojećih ugovora o interkonekciji radi prevazilaženja spornih pitanja, kako u pogledu visine interkonekzione naknade, tako i u pogledu usmjeravanja saobraćaja i obezbjeđenja kapaciteta u slučaju vanrednog povećanja saobraćaja i utvrđivanja dinamike usaglašavanja ugovora o interkonekciji sa odredbama Zakona o telekomunikacijama i Pravilnikom o opštim uslovima ugovora o interkonekciji.

Zakon o telekomunikacijama daje puna ovlašćenja Agenciji za telekomunikacije u vezi sa ispunjenjem opravdanih zahtjeva za interkonekciju mreža pojedinih telekomunikacionih operatera sa mrežama drugih javnih telekomunikacionih operatera. U okviru takvih ovlašćenja, Agencija je do sada uspješno postupala, a u toku je i rješavanje pojedinih zahtjeva. U tom pravcu Agencija je pokrenula određene procedure koje će rezultirati odgovarajućim odlukama.

Tarifna politika

Zakonom o telekomunikacijama, propisano je da Agencija utvrđuje, u konsultaciji sa pojedinim operaterom ili pružaocem servisa, poseban režim za regulaciju cijena koji se može primijeniti na javne telekomunikacione operatore ili pružaoce javnih telekomunikacionih servisa u slučaju kada postoji samo jedan javni telekomunikacioni operater ili pružalac javnih telekomunikacionih servisa ili kada pružalac javnih telekomunikacionih servisa ima značajnu tržišnu poziciju na tržištu za neki servis.

Saglasno tome, Agencija je sredinom marta mjeseca 2002. godine dala saglasnost na Odluku o izmjeni i dopuni Odluke o korekciji tarifa za ISDN usluge, koja

je usvojena na sjednici Upravnog odbora Telekoma Crne Gore A.D. Takođe, Agencija je, krajem aprila prošle godine, donijela Rješenje kojim se daje saglasnost na Odluku o utvrđivanju tarifa za pružanje audio usluga i usluga sa dodatnom naplatom drugih pravnih subjekata koju je donio Upravni odbor Telekoma Crne Gore A.D.

Agencija je krajem 2002. godine uradila nacrt Pravilnika o tarifama telekomunikacionih operatera i pružalaca telekomunikacionih servisa. Ovim pravilnikom se utvrđuju principi i smjernice kod određivanja tarifa javnih telekomunikacionih servisa i propisuje procedura prilikom razmatranja predloga za izmjene tarifa javnih telekomunikacionih servisa. Cilj ovog pravilnika

je implementacija odredbi Zakona o telekomunikacijama kojim se predviđa ustanovljavanje i administriranje regulatornog okvira za utvrđivanje tarifa za servise javnih telekomunikacionih operatera i pružalaca servisa. Utvrđivanje tarifa je u funkciji efikasnog funkcionisanja telekomunikacionog sektora i modernizacije telekomunikacione infrastrukture uz poštovanje načela realnosti (da cijene odgovaraju troškovima pružanja servisa), prihvatljivosti (kako sa aspekta pružalaca i korisnika servisa, tako i sa aspekta opšte socijalne prihvatljivosti) i racionalnosti (da podstiče efikasno korišćenje resursa).

Kao u slučaju većine zemalja u razvoju, čiji su telekomunikacioni operateri u državnom vlasništvu, tarife za lokalni saobraćaj javnog fiksno telekomunikacionog operatera su mnogo niže od troškova pružanja tih servisa, usled čega je primjenjivano unakrsno subvencioniranje uglavnom iz prihoda od pružanja servisa međunarodnog saobraćaja i interkonekcije.

Iz ove prakse se nužno nameću dva pitanja:

- koja se osnovica može primijeniti prilikom izračunavanja nivoa subvencija za deficit lokalnog pristupa iz prihoda od međunarodnih saobraćaja;
- kada i na koji način treba pribjeći ukidanju subvencija.

Primijenjena praksa unakrsnog subvencioniranja između različitih tipova servisa odražava nužnost pokrića deficita lokalnog pristupa usled nemogućnosti pokrića troškova obezbjeđenja lokalnog pristupa pri-

hodima po osnovu pružanja tih servisa. Precizne šeme i podatke o nivou tih subvencija Agencija ne posjeduje, ali na bazi poređenja sa najboljom praksom zemalja u razvoju, zaključuje da je riječ o značajnom iznosu.

Ciljevi rebalansa tarifa se ogledaju u održavanju tarifnog sistema koji troškove uspostavljanja i upravljanja telekomunikacionim sistemima transformiše na načelu da svaki korisnik snosi realne troškove korišćenja servisa, kao i u osiguranju primjene tržišnih kriterijuma kao pripreme za uvođenje pune liberalizacije tržišta telekomunikacionih servisa. To se može postići:

- formiranjem jedinstvenih tarifa baziranim na stvarnim troškovima pružanja servisa u formi referentne interkonekcione ponude;
- uspostavljanjem novih odnosa između raznih segmenta poslovanja uravnoteženijim odnosom između tarifa za lokalni i međunarodni saobraćaj i interkonekciju;
- uvođenjem novih dodatnih servisa, čime se postiže veći stepen iskorišćenosti telekomunikacione mreže;
- uvođenjem novih operatera u svim segmentima mreža i servisa čime se podspješuje tržište i opšte dobiti koje iz toga proističu;
- stalnim održavanjem tarifnog sistema u skladu sa troškovima, pri čemu socijalni momenat ne može biti primaran prilikom određivanja nivoa tarifa.

Imajući u vidu značajan nivo subvencioniranja u poslovanju Telekoma, Agencija će intenzivirati konsultacije sa predstavnicima Telekoma Crne Gore A.D. o sprovođenju plana za rebalans tarifa (3 – 5 godina).

Univerzalni servis

Realizacija koncepta univerzalnog servisa u Crnoj Gori, propisana Zakonom o telekomunikacijama polazi od osnovnih smjernica i principa Svjetske trgovinske organizacije i Evropske unije u pogledu liberalizacije sektora telekomunikacija. Koncept univerzalnog servisa je dugoročnog karaktera i ima za cilj stvaranje uslova da se svima omogući pristup telekomunikacionim servisima odgovarajućeg kvaliteta po prihvatljivim i nediskriminatornim uslovima.

Realizacija koncepta univerzalnog servisa, naročito način finansiranja, je u mnogim zemljama praćena neusklađenošću tarifne strukture. U cilju korektnog administriranja postupka rebalansiranja tarifa, neophodno je napraviti distinkciju između obaveze univerzalnog servisa i obaveze subvencioniranja troškova lokalne fiksne mreže (opisane kao naknade za pokriće deficita lokalnog pristupa) koje su se u dosadašnjem poslovanju

Telekoma Crne Gore nadoknađivale iz prihoda od servisa međunarodnog saobraćaja. Ipak, neophodno je naći adekvatno rješenje imajući u vidu nivo osjetljivosti krajnjih korisnika na značajnije povećanje tarifa lokalnog saobraćaja.

Agencija za telekomunikacije je dostavila tekst nacrtu Pravilnika o univerzalnom servisu Ministarstvu ekonomije, a uporedo, krajem marta, otpočela je i proces vođenja javnih konsultacija povodom univerzalnog servisa u sklopu konsultativnog procesa povodom dokumenta Liberalizacija sektora telekomunikacija. I pored pristiglih komentara Agencija ne smatra ovaj proces završenim, nego će ovo pitanje biti predmetom daljih rasprava. Shodno tome očekujemo da će nadležno Ministarstvo ekonomije uzeti u obzir dobijene komentare učesnika u konsultacijama kao i stavove Agencije povodom ovih pitanja.

Zaštita interesa korisnika i rješavanje sporova između operatora

Zakonom o telekomunikacijama posebno je uređeno pitanje zaštite interesa korisnika, gdje su korisnicima obezbijedena sljedeća prava:

- na pristup javnoj telekomunikacionoj mreži, ukoliko je to tehnički moguće;
- na nesmetanu i kvalitetnu upotrebu telekomunikacionih servisa;
- na detaljan račun sa cijenom telekomunikacionih usluga u formi koja omogućava kontrolu utroška i
- tajnost telekomunikacije.

U ostvarivanju ovih prava korisnici javnih telekomunikacionih servisa imaju pravo prigovora Agenciji za telekomunikacije, koja donosi konačnu odluku.

Tokom 2002. godine broj korisnika koji se obratio Agenciji za telekomunikacije u

cilju podnošenja prigovora povećan je za 59% u odnosu na prethodnu 2001. godinu. Agencija je nastojala da, kada je to bilo moguće odluke donosi na bazi sporazumnog dogovora između korisnika i pružaoca servisa, a u ostalim slučajevima, Agencija je donosila odluke kojima je meritorno odlučivala.

Agencija je pripremila Nacrt Pravilnika o zaštiti korisnika javnih telekomunikacionih servisa, kojim će na potpun način zaštititi korisnika u skladu sa pomenutim odredbama Zakona i standardima Evropske unije.

Povodom ovog Pravilnika Agencija je vodila javne konsultacije, pribavila je mišljenja relevantnih subjekata po ovom pitanju i u planu je završna debata nakon čega će se objaviti tekst Pravilnika.

Uspješno su riješeni svi sporovi između telekomunikacionih operatora i protiv odluka Agencije nijesu korišćena pravna sredstva za njihovo preispitivanje.

Inspekcijski nadzor i tehnički pregledi

Inspekcija za telekomunikacije inspekcijske preglede uglavnom je rješavala putem direktnih kontakata uz maksimalnu saradnju kontrolisanih subjekata.

U toku turističke sezone vršeno je svakodnevno praćenje parametara telefonskog saobraćaja od strane inspekcije za telekomunikacije i uspostavljena je stalna veza sa operatorima fiksne i mobilne telefonije u Crnoj Gori, kako ne bi došlo do blokade telefonskog saobraćaja u Crnoj Gori.

U toku 2002 godine Agencija je odradila tehničke preglede emisione i/ili studijske opreme po zahtjevu radio-difuznih operatora.

Detalj sa tehničkog pregleda

Transparentnost rada

Rad Agencije je, zbog sve većeg značaja i važnosti regulacije u sektoru telekomunikacija praćen izuzetnom medijskom pažnjom kako štampanih tako i elektronskih medija.

Agencija je u toku 2002. godine održala tri press konferencije sa ciljem medijske prezentacije Agencije i upoznavanja medija sa dodijeljenim licencama za telekomunikacione operatore, radio-difuzne operatore, kao i licencama za funkcionalne sisteme.

U cilju potpune transparentnosti rada, Agencija je tokom 2002. godine organizovala niz radnih sastanaka uz neposredno učešće subjekata čijim pravima i interesima se odlučuje u odgovarajućim procedurama uz praksu da se odluke donose javno, poštujući potrebu što veće usaglašenosti oko načina usklađivanja konfliktnih interesa.

Javne konsultacije

Da bi Agencija mogla sprovesti svoju djelatnost, u skladu sa Zakonom, neophodno je da ima stalnu komunikaciju sa operatorima, a posebno kada se radi o važnim problemima koji se javljaju u regulisanju javnih telekomunikacionih djelatnosti. Jedan od

najboljih načina da se ova komunikacija ostvari je vođenje javnih konsultativnih procesa kojima bi slijedila izrada konsultativnih dokumenata.

Konsultativni procesi mogu da obuhvate i javne rasprave, sastanke, seminare i radionice, pojedinačne sastanke zainteresovanih strana i Agencije, radne grupe predstavnika pružaoca servisa i/ili korisnika i konsultacije sa nezavisnim savjetnicima.

Agencija za telekomunikacije je uradila Dokument o vođenju otvorenog konsultativnog procesa u sektoru telekomunikacija i isti je bio postavljen na Internet prezentaciju Agencije u cilju dobijanja sugestija svih budućih potencijalnih učesnika u postupcima javnih konsultacija. Nakon dobijenih predloga i sugestija vezanih za postupak vođenja javnih konsultacija urađena je konačna verzija Dokumenta i ista se može naći na našoj Internet prezentaciji.

Internet prezentacija

U junu 2002. godine urađen je redizajn Internet prezentacije Agencije za telekomunikacije.

Prezentacija je urađena u skladu sa najsavremenijim standardima iz oblasti Internet tehnologija, a u vizuelnom smislu vrlo je efektna i dopadljiva.

Prezentacija se redovno ažurira, odnosno dopunjuje aktuelnim informacijama vezanim za rad Agencije kao i informacijama koje se odnose na telekomunikaciono tržište u Crnoj Gori.

Dostupna je i inostranim subjektima zainteresovanim za ovu oblast u Crnoj Gori, jer je urađena i verzija prezentacije na engleskom jeziku.

Sadržaj prezentacije obuhvata sljedeće osnovne segmente: O Agenciji, Direktor, Regulativa, Licence, Članci, Izvještaji, Linkovi, Fotografije i Kontakti.

Internet prezentacija Agencije postavljena je na adresi: www.agentel.cg.yu

Stručno usavršavanje

Predstavnici Agencije za telekomunikacije učestvovali su na brojnim međunarodnim konferencijama i simpozijumima, a isto tako organizovan je i niz stručnih seminara.

U saradnji sa konsultantskom firmom Stone & Webster Consultants, shodno ugovoru zaključenom sa Ministarstvom za međunarodnu saradnju Velike Britanije (DFID) o pružanju tehničke pomoći, organizovana je studijska posjeta Velikoj Britaniji predstavnika Agencije za telekomunikacije u periodu od 07. do 13. aprila 2002. godine.

Program posjete je bio upoznavanje sa dostignutim stepenom regulacije sektora za telekomunikacije u Velikoj Britaniji. Organizator je upriličio veliki broj sastanaka sa predstavnicima regulatornih tijela, telekomunikacionih operatora, organizacija za zaštitu interesa potrošača i dr.

Tokom boravka postignut je dogovor oko pomoći na unaprijeđenju nivoa znanja zaposlenih u Agenciji o specifičnim pitanjima politike regulacije. Shodno postignutom dogovoru, eminentni stručnjaci angažovani od strane firme Stone & Webster Consultants održali su sljedeće kurseve zaposlenim u Agenciji za telekomunikacije:

- Politika regulacije, predavač: dr Mark Jamison
- Troškovno orijentisane tarife, predavač: Nils Janson
- Uvod u regulaciju telekomunikacionih tarifa, predavač: dr Mark Jamison
- Principi procesa regulacije i donošenja odluka, predavač: dr Tony Balance
- Univerzalni servis u telekomunikacijama, predavač: dr Mark Jamison
- Politika određivanja cijena interkonekcije, predavač: dr Mark Jamison

Predstavnici Agencije za telekomunikacije učestvovali su na sljedećim državnim i međunarodnim stručnim manifestacijama:

- U Istanbulu u periodu od 18. do 27. marta 2002. godine na III Međunarodnoj konferenciji o razvoju telekomunikacija.
- U Beogradu 16. aprila 2002. godine na savjetovanju na temu "Osnovni principi legislative Evropske Unije u oblasti telekomunikacija i njihova primjena".
- U Ženevi u periodu od 1. do 5. jula 2002. godine na konferenciji za pripremu Svjetskog samita o informatičkom društvu.
- Na INFOFEST-u održanom u Budvi u periodu od 22. do 28. septembra 2002. godine.
- U Beogradu, 28. i 29. oktobra 2002. godine na konferenciji pod nazivom "Telekomunikacije za razvoj", na kojoj je ključni akcenat stavljen na politiku i saradnju u oblasti telekomunikacija u zemljama jugoistočne Evrope.
- U Beogradu na telekomunikacionom forumu – TELFOR 2002, održanom u periodu od 26. do 28. novembra 2002. godine.
- U Sofiji na Regionalnom simpozijumu telekomunikacija za jugoistočnu Evropu u periodu od 1. do 4. decembra 2002. godine.
- U Vašingtonu od 2. do 6. decembra 2002. godine na seminaru na temu: "Program za liberalizaciju telekomunikacija za jugoistočnu Evropu".
- Na Kopaoniku u periodu od 5. do 8. decembra 2002. godine na seminaru o licenciranju i upotrebi softvera.
- Od 13. do 26. januara 2003. godine u Gainesville-u na Univerzitetu Florida, na obuci namijenjenoj zaposlenim u regulatornim agencijama.
- U Ženevi od 17. do 28. februara 2003. godine u Međunarodnom centru za konferencije (CICG) i Međunarodnoj organizaciji rada (ILO) – Drugi sastanak za pripremu Svjetskog samita o informatičkom društvu.
- Na Žabljaku na skupu pod nazivom Informacione tehnologije – Žabljak 2003 u periodu od 23. februara do 1. marta 2003. godine.
- Na međunarodnom naučno-stručnom simpozijumu – INFOTEH održanom na Jahorini u periodu od 24–26. marta 2003. godine.
- Na Drugom univerzitetu komunikacija jugoistočne Evrope održanom u Sarajevu od 12–14. juna 2003. godine.

Predsjednik BDT-a Hamadoun Ture sa Zoranom Sekulić, direktorom Agencije

Vitimir Dragaš tokom prezentacija Agencije u Sofiji

Prof. dr Milica Pejanović Đurišić i direktor Agencije Zoran Sekulić

Predstojeće aktivnosti Agencije

Agenciji za telekomunikacije Zakonom su data precizna ovlaštenja, koja se mogu svrstati u tri grupe, i to: normativna, sudska i upravna. S tim u vezi utvrdili smo i plan predstojećih aktivnosti.

Normativno uređenje Sektora

U predstojećem periodu nastaviće se započete aktivnosti na normativnom uređenju sektora telekomunikacija izradom i donošenjem odgovarajućih dokumenata od strane Vlade, Ministarstva ekonomije i Agencije za telekomunikacije, shodno obavezama utvrđenim odredbama člana 5, 6, 12. i drugih Zakona o telekomunikacijama, koja treba da pomognu u rješavanju ključnih regulatornih pitanja neophodnih za sprovođenje pune liberalizacije telekomunikacionog sektora, kao i u procesu ostvarivanja otvorene konkurencije u svim telekomunikacionim servisima.

Dokumenta koja bi prioritetno trebalo uraditi u 2003. godini, shodno zakonskim obavezama i potrebama bi bila:

- Plan razvoja telekomunikacija Vlade RCG kojim treba da se utvrde strateška opredjeljenja daljeg razvoja ovog sektora, principi i faze razvoja, plan liberalizacije sektora telekomunikacija, ostvarivanje i finansiranje univerzalnog servisa i dr. U toku je rad na sadržini ugovora koji bi definisao odgovornost za rezultate studije i njene primjene u praksi kao i način finansiranja od strane Ministarstva trgovine Sjedinjenih Američkih država – TDA;
- Pravilnik Ministarstva o univerzalnom servisu, kojim treba da se utvrdi početna grupa univerzalnih telekomunikacionih servisa, pružaoci univerzalnih servisa, finansiranje pružanja univerzalnog servisa i dr;
- Izmjene Pravilnika Ministarstva o naknadama za licence, na predlog Agencije, imajući u vidu iskustva u njegovoj primjeni u proteklom periodu;
- Izmjene Pravilnika Agencije o interkonekciji, shodno iskustvu u primjeni istog u prethodnom periodu;
- Pravilnik Agencije o tarifama telekomunikacionih operatera

- i pružalaca telekomunikacionih servisa, uključujući rebalans tarifa;
- Pravilnik o sadržini tehničke dokumentacije.

Izdavanje licenci

Agencija za telekomunikacije planira da tokom 2003. godine pristupi kritičkom razmatranju regulatornog okvira za licenciranje, reviziji postojećih licenci i pripremi za izdavanje novih telekomunikacionih licenci (za međunarodne servise, prenos govora preko Interneta, call back, iznajmljene linije i dr.).

Agencija će nastaviti sa izdavanjem opštih i posebnih licenci u 2003. godini shodno Pravilniku Agencije o opštih i posebnim licencama i uslovima za njihovo izdavanje. Pri tome će se insistirati da svi postojeći telekomunikacioni operatori i pružaoci telekomunikacionih servisa tokom ove godine ispoštuju zakonsku proceduru i usklade svoj rad sa odredbama Zakona o telekomunikacijama.

Nadzor i monitoring radio-frekventnog spektra

Shodno zakonskim obavezama i ovlaštenjima po pitanju monitoringa i kontrole radio-frekventnog spektra, a uvažavajući potrebe svih korisnika spektra za civilne potrebe (funkcionalni sistemi, vazduhoplovstvo, pomorstvo, radio-difuzija...) kao i ekskluzivnih korisnika (Vojska, MUP), Agencija za telekomunikacije Crne Gore je u obavezi da organizuje kontrolno-mjernu službu za teritoriju Crne Gore. Pri tome se ima u vidu da savezna kontrolno-mjerna služba za monitoring frekvencija više praktično ne postoji, a da je postojeći kontrolno mjerni centar Crni Rt kod Sutomora, uništen tokom NATO intervencije 1999. godine.

U toku su aktivnosti na pripremama za realizaciju prve faze ovog projekta koje podrazumijevaju: izradu Elaborata ili idejnog projekta kontrole i monitoringa RFS u Crnoj Gori, izradu Glavnog projekta monitoringa radiofrekvencijskog spektra u Crnoj Gori, rješavanje imovinsko-pravnih pitanja za odabrane lokacije za monitoring centre i ugovaranje realizacije Glavnog projekta po fazama

Inspekcijski nadzor

Nadzor nad sprovođenjem Zakona o telekomunikacijama Agencija, između ostalog, vrši preko inspekcije za telekomunikacije.

U Planu rada inspekcije za telekomunikacije za 2003. godinu predviđeni su redovni inspekcijski pregledi većine telekomunikacionih objekata čiji su vlasnici telekomunikacioni operatori. Kod javnih telekomunikacionih operatora, poseban akcenat u radu inspekcije biće dat na kvalitetu javnih servisa koji se pružaju korisnicima.

Pored toga, inspekcija je planirala i mjerenja i kontrolu zaposjednutosti radio-frekventnog spektra na određenim lokacijama u svim opštinskim centrima i većim naseljenim mjestima u Republici.

Sastanak sa predstavnicima Regulatorne Agencije Bosne i Hercegovine

Preuzimanje nadležnosti proisteklih nakon potpisivanja Ustavne povelje

Vrlo značajan posao u pravcu uspostavljanja potpune nadležnosti države Crne Gore u oblasti telekomunikacija, što inače proizilazi iz Ustavne povelje, jeste preuzimanje poslova koji su se do skora obavljali u okviru Saveznog ministarstva za telekomunikacije.

Ova Agencija mora obezbijediti u dogledno vrijeme izvršavanje poslova koje je vršila Savezna uprava za radio-veze, što pretpostavlja dogovore o preuzimanju baze podataka, eventualno, tehničkih sredstava i sredstava opreme i rješavanje određenih kadrovskih pitanja radi kompetentnog vršenja ovih poslova.

Očekujemo koordinaciju Vlade i Ministarstva u pravcu određivanja optimalnog rješenja za koordinaciju aktivnosti telekomunikacionih vlasti i operatora jedne i druge članice u okviru Ministarstva za ekonomske odnose sa inostranstvom Državne zajednice za one obaveze koje proizilaze iz međunarodnih konvencija, a koje su brojne u oblasti telekomunikacija.

Edukacija i učešće na stručnim skupovima

Agencija za telekomunikacije će nastaviti aktivnosti na uspostavljanju i održavanju saradnje sa regulatornim agencijama u okruženju, kao i sa međunarodnim tijelima za propise i standarde iz oblasti telekomunikacionih mreža i servisa i radiokomunikacija. Shodno tome, Agencija je donijela odluku o organizaciji Konferencije telekomunikacionih regulatora. Konferencija će biti održana u sklopu 10-og jubilarnog Festivala informaciono komunikacionih dostignuća – INFOFEST u periodu 28–30 septembra.

Analiza stanja i struktura telekomunikacionog tržišta

Analizu stanja i strukture telekomunikacionog tržišta u Crnoj Gori prikazaćemo kroz sljedeće segmente:

- Fiksna telefonija
- Mobilna telefonija
- Internet servis
- Servis javnih telefonskih govornica

Fiksna telefonija

Javna fiksna telekomunikaciona mreža i pružanje javnih fiksnih telekomunikacionih servisa

Telekom Crne Gore A.D. je jedini javni telekomunikacioni operator koji ima licencu za javnu fiksnu telekomunikacionu mrežu i pružanje javnih fiksnih telekomunikacionih servisa. Telekom Crne Gore A.D. gradi, posjeduje, održava, unapređuje i eksploatiše javnu telekomunikacionu mrežu na području Crne Gore. Telekomunikaciona mreža obuhvata teritoriju Crne Gore, a preko međunarodne centrale u Podgorici povezana je sa međunarodnim telekomunikacionim mrežama.

Osnovna djelatnost preduzeća je pružanje javnih fiksnih telekomunikacionih servisa. Pored toga, bavi se poslovima tekuće i razvojne telekomunikacione tehnologije, eksploatacije, održavanja i servisiranja telekomunikacionog sistema na području Crne Gore.

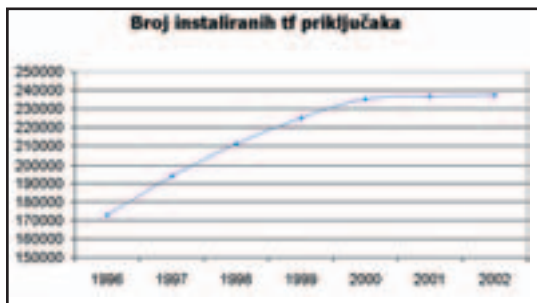
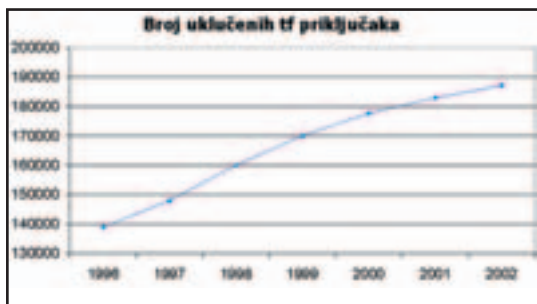
Broj korisnika i kapaciteti

Telekom Crne Gore A.D. je u proteklih nekoliko godina realizovao značajna investiciona ulaganja koja su rezultirala, kako proširenjem kapaciteta i nivoa tržišne penetracije, tako i unapređenjem kvaliteta opreme.

Približno 90% Telekom-ove opreme je savremene digitalne tehnologije (Stored Program Control "SPC" tehnologija). Komutacioni sistemi kompanije su efektivno preko 80% SPC digitalni i brzo se kreće prema tome da postanu u potpunosti digitalni.

Telekom-ova mreža za prenos je u velikoj mjeri transformisana od analogne u digitalnu mrežu proteklih godina. Prenosni sistemi analognog koaksijalnog kabla i analogni radio relejni kapaciteti su, za sve svrhe i namjene, zamijenjene prenosnim sistemima optičkih vlakana i digitalnim radio relejnim linkovima.

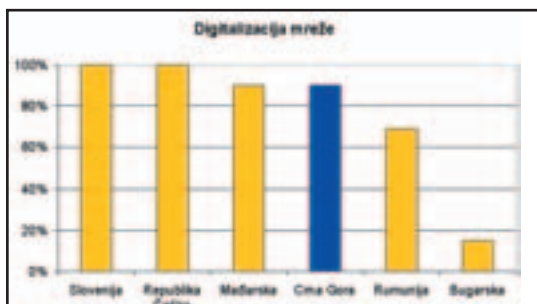
Dinamiku proširenja kapaciteta ilustruju sljedeći dijagrami:

Povećanje broja uključenih tf priključaka u 2002 godini iznosi 2,3%, dok u odnosu na 1996 to povećanje iznosi 34,6%. Prema kategoriji korisnika 89% tf priključaka se odnosi na fizička a ostatak na pravna lica.

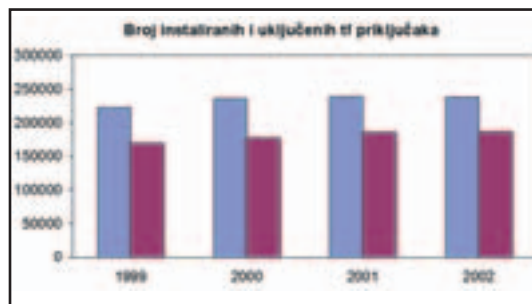
Nivo penetracije fiksne telefonije (broj uključenih tf priključaka na 100 stanovnika) iznosi 28%.

Nivo digitalizacije mreže u Crnoj Gori sa uporednim podacima iz zemalja iz okruženja prikazan je na sljedećem dijagramu:

Stepen iskorišćenosti kapaciteta centrala je oko 78%, što je povoljnije u odnose na prethodne godine. Jedan od ograničavajućih faktora u korišćenju kapaciteta su nedovoljno izgrađene mjesne pretplatničke telefonske mreže kako u većim urbanim cjelinama, tako i u manje naseljenim područjima.

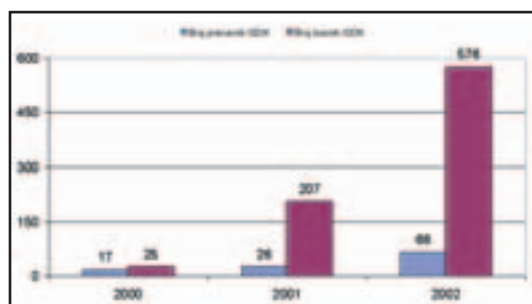
Telekom Crne Gore, takođe, realizuje program rješavanja pretplatničkih mreža u brdsko-planinskim, rijetko naseljenim područjima radio-pristupnim sistemima baziranim na GSM standardu, tako da je u ovu mrežu uključeno 2.840 pretplatnika (1,5% ukupnog broja korisnika).

ISDN servis

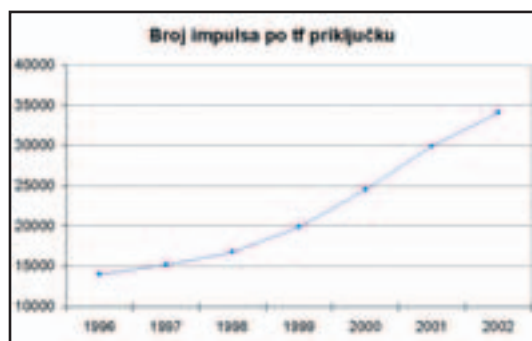
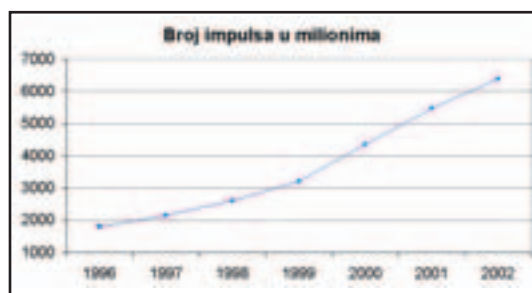
U poređenju sa prošlom godinom broj ISDN priključaka, kako baznih tako i primarnih, se povećao više nego dvostruko, što pokazuje veliki interes korisnika za ovim tipom servisa.

Broj baznih i primarnih ISDN pristupa prikazan je na sljedećem grafiku:

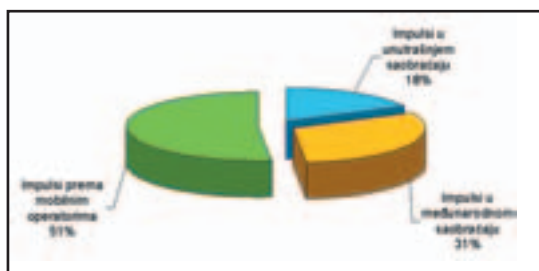

Obim saobraćaja

Broj impulsa se uvećao u odnosu na prošlu godinu za 25%, usljed porasta broja pretplatnika i povećanja broja impulsa po pretplatniku, dok se broj impulsa po tf priključku uvećao u odnosu na prošlu godinu za 13,9%.

Dinamičnom rastu telefonskih impulsa doprinijeli su: uvođenje novih servisa, modernizacija i proširenje telekomunikacionih kapaciteta, koji su omogućili kvalitetnije odvijanje telekomunikacionog saobraćaja. Struktura saobraćaja u 2002. godini data je na sljedećem grafiku:

U poređenju sa prethodnom godinom može se primjetiti da se udio impulsa pojedinih tipova saobraćaja promijenio u ukupnoj strukturi. Tako, utrošeni impulsi u unutrašnjem saobraćaju predstavljaju 18% ukupnih impulsa, dok su u 2001. godini činili 32% ukupnih impulsa. Nasuprot tome udio impulsa u međunarodnom saobraćaju se povećao za 10%, dok se udio impulsa prema mobilnim operatorima povećao sa 47% na 51% što se može objasniti povećanjem broja korisnika mobilnih servisa.

Tarife

Cijena telefonskog priključka iznosi 75,16 €, što je nešto iznad prosjeka u zemljama centralne i istočne Evrope, gdje je prosječna cijena telefonskog priključka 70 €.

Mjesečna pretplata za kategoriju fizičkih lica iznosi 2,56 €, dok za kategoriju pravnih lica iznosi 4 € što je među najnižim u regionu.

Tarife za lokalni saobraćaj u Crnoj Gori najniže su od svih država centralne i jugoistočne Evrope i daleko su ispod prosjeka država članica EU. Cijene za međumjesne pozive (prema Srbiji) su, takođe, ispod prosjeka u državama centralne i jugoistočne Evrope.

Što se tiče tarifa za međunarodni saobraćaj u Crnoj Gori se primjenjuju tarife koje su iznad tarifa država u regionu i država članica EU.

Prosječni mjesečni iznos telefonskog računa u 2002. godini iznosio 24,38 €. Istovremeno pravna lica su ostvarila prosječne mjesečne račune u iznosu od 85,70 €, a fizička lica 15,55 €.

Mobilna telefonija

Kako je radio frekvenzijski spektar ograničen resurs, broj operatora mobilne telefonije je ograničen na tržištu koje je liberalizovano 2000. godine. Novi operatori mogu dobiti licencu u proceduri javnog tendera, nakon koje će im se dodijeliti frekvencije.

Trenutno, licence neophodne za rad imaju dva

operatora: ProMonte GSM, prvo osnovano joint-venture preduzeće u većinskom vlasništvu Norveškog Telenora i Monet d.o.o, u vlasništvu Telekomu Crne Gore A.D.

PREGLED MREŽA MOBILNE TELEFONIJE U CRNOJ GORI			
Operator	Sistem	Licenca	Početak rada
ProMonte GSM	GSM-900 GSM-1800	Decembar 2001.	1996.
Monet d.o.o.	GSM-900 GSM-1800	Decembar 2001.	2000.

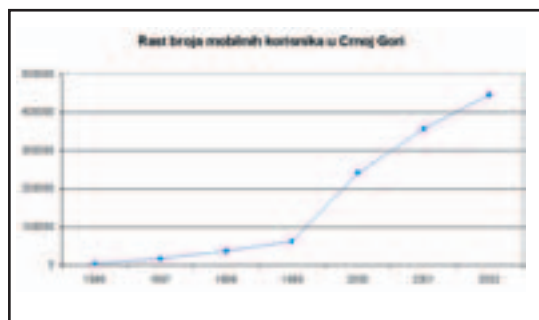

Broj korisnika

Na kraju 2002. godine broj aktivnih korisnika (SIM kartica) iznosio je 445.040. Podatak odgovara penetraciji korisnika servisa mobilne telefonije od 67%. Ovaj nivo penetracije je jedan od najvećih u državama regiona i neznatno manji od prosječnog nivoa u državama članicama EU.

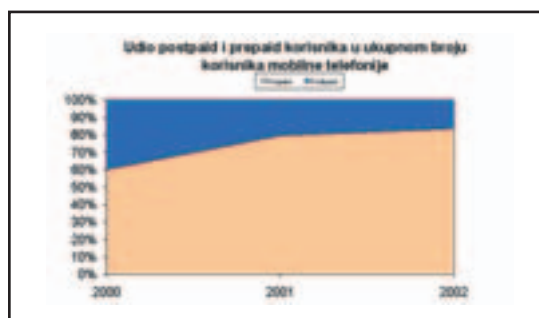
Broj korisnika servisa mobilne telefonije u 2002. godini je veći za 88.846 u odnosu na prethodnu godinu. Takođe se može primijetiti da je porast broja korisnika intenziviran naročito poslije uvođenja drugog mobilnog operatora 2000. godine.

Uvođenje konkurencije na tržištu doprinijelo je ne samo povećanju broja korisnika, već je uveden i niz novih servisa koji omogućavaju korisnicima veći izbor.

Najznačajniji od tih servisa je uvođenje prepaid SIM kartica, koji je veoma popularan među korisnicima i predstavlja jedan od razloga povećanja broja korisnika.

Ukupan udio prepaid korisnika se u 2002 godini povećao za 89.159 u odnosu na 2001. godinu, dok se broj postpaid korisnika neznatno smanjio. Na kraju 2002. udio prepaid korisnika u ukupnom broju korisnika iznosio je 83,6%.

Učešće ProMonte-a i Monet-a prema ukupnom broju korisnika sa uporednim podacima iz prethodnih godina dati su na sljedećem dijagramu:

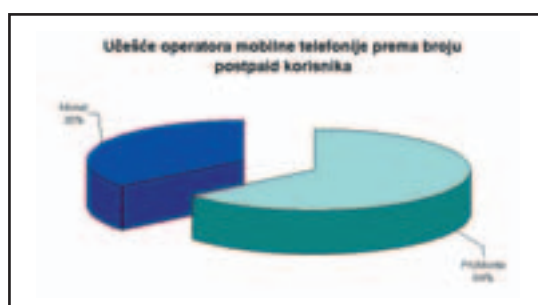
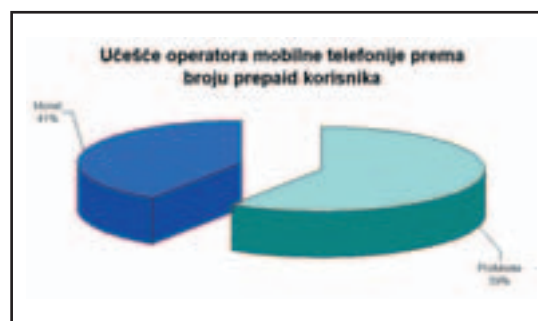

Broj korisnika Monet-a u 2002. godini se povećao za 89,2%, dok se broj korisnika ProMontea povećao za 3,1%. Učešće operatora mobilne telefonije prema ukupnom broju korisnika je prikazano na sljedećem dijagramu:

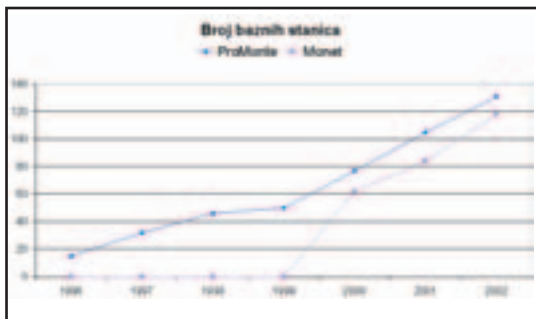
Udio Moneta prema ukupnom broju korisnika se povećao sa 27% koliko je iznosio 2001. na 40% na kraju 2002. godine. Broj prepaid i postpaid korisnika Monet-a se povećao za 93,9% i 37,4% respektivno, u odnosu na prethodnu godinu. Broj prepaid korisnika ProMonte-a se povećao za 7,6% u odnosu na prethodnu godinu, dok se broj postpaid korisnika smanjio za 13,7%.

Nivoi udjela prema broju prepaid i postpaid korisnika su prikazani na sljedećim dijagramima:

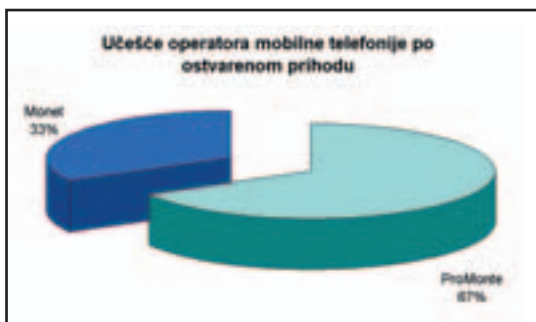

ProMonte GSM i Monet svojom mrežom pokriva-ju 97% naseljene teritorije Crne Gore, dok signalom jačim od -95dBm, ProMonte pokriva 81% teritorije Republike, a Monet 64% teritorije.

Uporedni prikaz dinamike instaliranja baznih stan-ica od početka eksploatacije mreža oba operatora pred-stavljen je sljedećim grafikom.

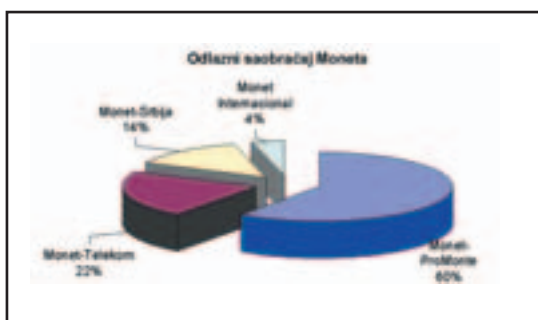

Nivo učešća Promonte-a i Monet-a prema visini ukupnog prihoda ostvarenog u 2002. godini je, takođe, značajan indikator tržišne pozicije pojedinih operatora.

Obim saobraćaja

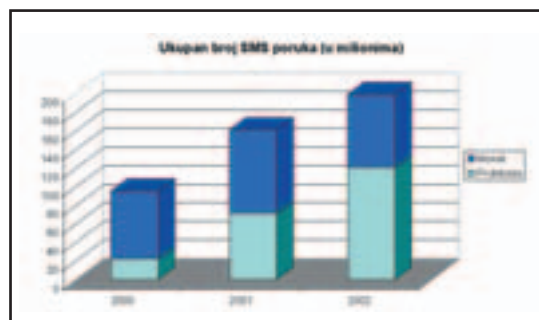
Struktura odlaznog saobraćaja mobilnih operatora prema mrežama drugih operatora je prikazana na sljedećim graficima:

U strukturi odlaznog saobraćaja Monet-a pozivi upućeni prema mreži ProMonte-a učestvuju sa 60%, dok u strukturi odlaznog saobraćaja ProMonte-a pozivi upućeni prema mreži Monet-a iznose 50%, što je rezultat razlike u broju pretplatnika.

Kod oba operatora je dominantno učešće poziva u zemlji (preko 90%). U odnosu na 2001. godinu može se primijetiti povećanje ostvarenog saobraćaja (50% Monet, 37% ProMonte). Broj ostvarenih poziva u 2002. godini je iznosio 312.316.809 kod ProMonte-a, dok je kod Monet-a broj ostvarenih poziva iznosio 243.627.262.

Pored osnovnog telefonskog servisa, značajno mjesto ima i SMS servis. Uporedni prikaz ukupnog broja SMS poruka je prikazan na sljedećem grafiku:

U pogledu broja roaming partnera ProMonte GSM je na kraju 2002. godine bio u povoljnijoj poziciji jer je imao 134 potpisana komercijalna ugovora u 67 zemalja u svijetu, dok je Monet imao 80 potpisanih komercijalnih ugovora u 53 države svijeta.

Kvalitet servisa

Kvalitet telefonskih usluga po parametru prosječna uspješnost javljanja pozivanog pretplatnika mobilnih operatora po određenim rutama kreću se u procentualnom iznosu od oko 60% unutar svoje mreže, od 40-60% prema mreži fiksnog operatora i oko 50% prema drugom mobilnom operatoru, dok su pozivi prema Srbiji i inostranstvu u procentualnom iznosu od oko 30%.

Internet servisi

Tržište za Internet servis provajdere je u potpunosti liberalizovano u Crnoj Gori. Kako je za obavljanje ove djelatnosti potrebna Opšta licenca svi zainteresovani, koji ispunе uslove za dobijanje ove Licence, mogu obavljati ovu djelatnost.

U Crnoj Gori postoje dva preduzeća koja su dobila Licencu za pružanje Internet servisa i to:

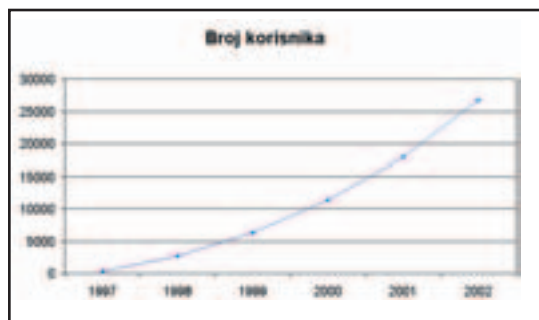
- preduzeće Internet Crna Gora koje je počelo sa radom 1997. godine, i
- preduzeće Informatika Montenegro, koje je dobilo licencu u novembru 2002. godine i do kraja godine nije počelo sa komercijalnim radom.

Podaci koji su dati u nastavku teksta se odnose samo na podatke preduzeća Internet Crna Gora koje nudi širok spektar servisa koji uključuju pružanje usluga fizičkim i pravnim licima putem dial up-a, iznajmljenih linija, web hostinga i web dizajna.

Broj korisnika i kapaciteti

Grafik koji sadrži broj dial up pretplatnika u 2002. godini sa uporednim podacima iz prethodnih godina potvrđuje trend visokih stopa rasta u posmatranom periodu.

Fizička lica su u 2002. godini činila 88% dial up pretplatnika.

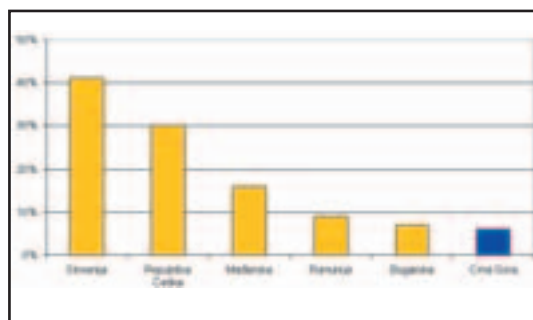
Rast broja korisnika koji se prijavljuju kao fizička lica je sve veći u odnosu na segment biznis korisnika.

Porast broja dial up pretplatnika u odnosu na 2001. godinu je iznosio 49,1%.

Stopa Internet penetracije (broj Internet korisnika na 10.000 stanovnika) je, takođe, pokazatelj porasta broja korisnika u Crnoj Gori u posmatranom periodu.

Komparativna analiza stope Internet penetracije u Crnoj Gori sa referentnim pokazateljem u državama Centralne i Jugoistočne Evrope data je na sljedećem grafiku.

Internet Crna Gora nudi direktnu liniju sa Internetom u sledećim oblicima: (64Kbps, 128Kbps, 192Kbps, 256Kbps, 512Kbps, 1Mbps, 2Mbps).

Struktura iznajmljenih linija prema kapacitetima prikazana je na narednom grafiku.

U 2002.godini je bilo ukupno 66 iznajmljenih linija različitih kapaciteta. U odnosu na 2001 godinu povećanje broja iznajmljenih linija iznosi 34,7%.

Servis javnih telefonskih govornica

U Crnoj Gori se dva preduzeća bave pružanjem servisa javnih telefonskih govornica i to:

- Pošta Crne Gore d.o.o. osnovano 31. 12. 1998. godine odlukom o podjeli JP PTT saobraćaja Crne Gore na Poštu Crne Gore d.o.o. i Telekom Crne Gore a.d.

- Montenegro card d.o.o. osnovano 17. 11. 1999. godine sa vlasničkom strukturom: Telekom Crne Gore A.D. (51%), Hellascom A.E. Atina (40%) i Jugoimport Mont d.o.o. (9%).

Broj javnih telefonskih govornica

Montenegro Card u funkciji ima oko 300 javnih telefonskih govornica instaliranih u većini gradova Crne Gore. Zbog potreba turizma, broj javnih govornica se povećava u primorskim mjestima. Stoga je u ljetnjem periodu ukupan broj javnih govornica oko 600.

U Pošti Crne Gore d.o.o. trenutno je u funkciji 422 javne telefonske govornice.

Na bazi podatka o ukupnom broju govornica Montenegro Card-a i Pošte Crne Gore d.o.o. dobija se pokazatelj od prosječno 1,1 javnih telefonskih govornica na 1.000 stanovnika, a u ljetnjem periodu je taj pokazatelj povećan na 1,5.

U poređenju sa državama srednje i jugoistočne Evrope, Crna Gore ima najmanji broj javnih govornica na 1000 stanovnika.

Obim saobraćaja

Montenegro Card koristi unaprijed plaćene (pre-paid) telefonske čip kartice od 100 i 300 impulsa.

Pošta Crne Gore koristi post-paid način naplate svojih servisa. Ukupna naplata se sastoji iz dvije komponente. Prvu komponentu čine utrošeni impulsi, koji se naplaćuju po tarifama Telekoma Crne Gore. Drugu komponentu čine manipulativni troškovi za svaki obavljeni poziv, u visini deset startnih impulsa.

Pošta Crne Gore je u 2002. godini ostvarila 169.853.551 impulsa, a u 2001. godini 166.480.050 impulsa, što predstavlja povećanje ostvarenog saobraćaja (u impulsima) od 2%. Montenegro Card je u 2002. godini ostvario 40.232.286 impulsa, a u 2001. godini 47.873.212 impulsa, što predstavlja smanjenje ostvarenog saobraćaja (u impulsima) od 16%.